

*Iš gyvosios kalbos
From the Dialects
Aus der Volkssprache*

Kazimieras PAKALKA

DAUGÉLIŠKIO TARMĖS KALBÉJIMO VEIKSMAŽODŽIŲ (VERBA DICENDI) ŽODYNÉLIS

Daugėliškio¹ tarmė priklauso rytų aukštaičiams dzūkams (vilniškiams). Tarmė visais atžvilgiais lietuviių kalbos mokslui reikšminga, kadangi rutuliojosi mažai patirdama bendrinės kalbos įtakos. Z. Zinkevičiaus nuomone, kalbų sąveikos dėsningumams tirti labiausiai tinka rytų pakraščiai, kur turimos kalbos mišimo bei nykimo visokios fazės (Zinkevičius 1966: 29).

Daugėliškio tarmės fonetiką ir morfologiją trumpai yra aprašęs Vilniaus universiteto absolventas daugėliškėnas Mykolas Šuminas savo diplomiame darbe (1951 m.).

Šios tarmės leksika iki šiol atskirai nenagrinėta. Į akademinių "Lietuviių kalbos žodyną" nuo pat pirmojo tomo įtraukta nemaža Daugėliškio ir gretimų parapijų žodžių. Šių eilucių autorius nuo 1948 m. yra pateikęs žodynui apie 14 tūkstančių lapelių su giintosios tarmės žodžiais ir jų vartojimo pavyzdžiais.

Mūsų dienomis Daugėliškio tarmė, kaip ir kitos Vilniaus krašto tarmės, sparčiai nyksta, žmonių leksika skurdėja. Tarmiškai kalba tik vyresnioji karta.

Pasirinkome vieną iš svarbių leksikos sluoksnių – kalbėjimo veiksmažodžius. Jais laikome tokius veiksmažodžius, kuriuos tardami reiškiame mintis, jausmus, išgyvenimus, nuomonę.

Iki šiol plačiau niekas nenagrinėjo ir kitių lietyvių kalbos tarmių kalbėjimo veiksmažodžių. Bene vienas pirmųjų net 65 kalbėjimo veiksmažodžius pateikė A. Juška (Juška 1922: 17–18). Pirmą kartą nuosekliai lietuviių kalbos kalbėjimo sinonimus sugrupavo leksikografas A. Lyberis (Lyberis 1980: 164–166). Sinonimų geografijos A. Lyberis nenurodinėjo, o skolinių visai neįtraukė. Nuoseklią lietuviių kalbos teminių grupių sistemą išdėstė J. Paulauskas "Sisteminiame lietuviių kalbos žodyne".

¹ Daugėliškis yra 9 km į rytus nuo Ignalinos, prie Švenčionių-Vidžių kelio.

1939 m. rudenį, Tarybų (Sovietų) Sąjungai okupavus Vilniaus kraštą, Daugėliškis ir didelė parapijos dalis buvo priskirta Baltarusijai. Tada iš šios parapijos šiaurės rytų kampo buvo įkurta Gedžiūnėlių parapija. Dalis mūsų medžiagos imta iš šios parapijos gimtojo Jūodalaukio kaimo žmonių, savo tėvy. Istoriskai Juodalaunkio kaimas atstovauja senesnės Daugėliškio parapijos tarmei.

Čia alfabetiškai pateikiame Daugėliškio tarmės kalbėjimo veiksmažodžių žodynėlį. Tarmės pavyzdžiai transponuoti į bendrinę kalbą, išlaikant morfolingines ypatybes. Veiksmažodžiai pateikti taip, kaip "Lietuvių kalbos žodyne", tik nežymimas tranzityumas. Antraštinius veiksmažodis sukirčiuotas. Nors iliustraciniuose sakiniuose šie veiksmažodžiai ne visur kirčiuojami. Prie plačiau vartojamų veiksmažodžių iš mūsų surinktos gausios iliustracijos duodame tik minimalią ir būdingesnę. Prie savo užrašytų sakinių nerašome jokios santrumpos, o prie sakinių, imtų iš "Lietuvių kalbos žodyno" spausdintų tomų, rašome santrumpą LKŽ, prie sakinių, imtų iš žodyno rankraščių ir kartotekos, rašome santrumpą LKŽ K.

* **alāstyti**, -ija, -ijo (l.² halasić, brus. галосіць)

rékauti, triukšmauti: Vaikai alāsija.

balbatúoti, -úoja, -ávo vaizd. 1. *neaiškiai tarti garsus ar žodžius*: Vaikas jau pradėjo balbatuót. 2. *plepēti*: Suejė bobos ilgai balbatāvo.

bambéti, bámba, -é (-éjo)³ vaizd. *nepatenkintam kalbēti, murmēti, bumbēti, burbēti*: Bámba i bámba i nesliauna.

bámbterti, -na, -é (-éjo) vaizd. *neaiškiai pasakyti, tarstelēti*: Tik bámbte-ré[jo] žodj i nue[jo]. I žodžio nebámbteré[jo] ana.

bárti, bára, báro 1. *griežtai, piktais žodžiais drausti*: Báro báro tévai sūnų ažu blogus darbus. 2. refl. *priekaištanti vienas kitam*: Kas báras, tesbar', tu nepristok. Bardamiesi nue[jo].

išbárti, išbara, išbáro *barant aprékti*: Išbaraū ažu škadą kaimyną sustikus. | refl.: Išsibaraū su brigadyrium i išeju ravēt.

nubárti, nùbara, nubáro *išbarti*: Nubártas, numuštas vaikas.

pabárti, pàbara, pabáro *kiek barti, padrausti*: Pabaraū pabaraū savo diedą ažu gérimą – niekas nemačia.

subárti, sùbara, subáro 1. *sudrausti barant*: Subáro tuokart man diedukas. 2. refl. *imti bartis*: Susibariau su jais i išeju iš pirkios.

* **bāžytis**, -ijasi, -ijosi (brus. бажыцца) *šauktis Dievo, prisiekinēti*: Motiejycia myléjo dažnai bāžyties.

* **bedùiti**, -ùja, -ùjo (brus. бядаваць, l. biedować) *skystis, aimanuoti*: Kada jǐ tik sustinku, anas vis bedùja.

* **pabedùiti** *pabédoti, pasiskysti*: Va tai bèda, kad kitam nemožna pabedùit.

* **bliùznyti**, -ija, -ijo (l. blužnić) *nešvankiai kalbēti*: Nebliùznyk šite prie vaikam.

* **pabliùznyti** *nešvankiai pakalbēti*: Anas pabliùznija kap kada.

* **pribliùznyti** *nešvankiai prikalbēti*: Pribliùzniijo visep paskudnai.

blöginti, -ina, -ino *vadinti, laikyti blogu, peikti*: Niekas manęs sviete neblögino.

nublöginti *pavadinti blogu, nupeikti*: Visi sustoję nublögino Adeliotę.

² Sutrumpinimai – kaip akademinio "Lietuvių kalbos žodyno"; vaizd. – vaizdin-gas.

³ Sakoma dvejopai: -é ir -éjo. Vyrauja -é (Zinkevičius 1966: 354)

braizólyti, -ija, -ijo vaizd. *niekus kalbēti, pliaukšti*: Vaikai susrinkę i braizólija.

* **brēdyti**, -ija, -ijo (brus. бредзіць) *negražiai kalbēti*: Ai anas brēdija.

* **pribrēdyti** *negražiai prikalbēti*: Pribrēdijo atejęs i nepasisarmatijo.

breizgōti, -ója, -ó (-ójo)⁴ vaizd. *niekus kalbēti*: Breizgójā nežinia ką.

breizóti, -ója, -ó (-ójo) žr. breizgoti: Kokis iš tavęs žmogus, kas pakliuvo in liežiuvio, i breizójī.

burbéti, bùrba, -é (-éjo) vaizd. *neaiškiai kalbēti, murmeti*: Bùrba po savim te ką.

buřblyti, -ija, -ijo vaizd. *piktai kalbēti, bambēti*: Duktē vis buřblija in momos.

* **pabuřblyti** vaizd. *piktai pakalbēti, pabambēti*: Pabuřblyt diedas myli.

bürbtelti, -na, -é (-éjo) vaizd. *sumurméti, bambteléti*: Prie man ana i žodžio nebürbtelé[jo].

burbuliúoti, -iúoja, -iávo vaizd. 1. *neaiškiai kalbēti, murmeti*: Burbuliúoja ką, nesuprantu. 2. *piktai kalbēti, bambēti*: Pradėjo in jo visep burbuliúot.

* **buřcyti**, -ija, -ijo (l. burczeć) *bambēti, niurnéti, murmeti*: Pradé[ja]u buřcyt in Prano. Nesudabosi jy: i vienas buřcija, i kitas.

burnóti, -ója, -ó (-ójo) vaizd. *piktai kalbēti, keikti*: Pradeda burnót kiti žmones.

* **razsiburnóti** (hibr.) vaizd. *piktai pakalbēti, pakeiksnoti*: Kai razsi-burnója, tai nieko nesvožoja.

* **bušuitis**, -ùjasi, -ùjos (brus. бушаваць) *garsiai, piktaikalbēti, bartis*: Ato[jo] čiužon pirkion i bušujas.

čiulbúoti, -úoja, -ávo vaizd. *meiliai kalbēti*: Kolei tavęs reikia — čiulbúoja lakštuojā. Čiulbúoja kai lakštutė.

daūžti, -ia, -é vaizd. *piktai sakyti, kirsti, rézti*: Aš tau atgalio nedaužiù, é tu man pirmoja dauži.

dróžti, -ia, -é vaizd. *viešai sakyti, kalbēti, rézti*: Dróžia prakalbā in turgaus.

* **išdróžti** vaizd. išsakyti, išrézti: Nepasisarmatysi, išdróšiu sustikus, ką norésiu. Išdróžiau akysan.

dúoti, -da, dāvē vaizd. *smarkiai sakyti, griežtai kalbēti*: Mes dāvém in lenky.

* **išdúoti**, -da, išdavē vaizd. *išbarti, iškoneveikti*: Išdaviau savo bobą ažu liežiuvius.

* **dzékavoti**, -oja, -o (-ojo) (brus. дзякаваць) *dekoti*: Čia suvis nér až ką dzékavoja.

* **padzékavoti** *padékoti*: Ubagas padzékavojo ažu naktingultą i iše[jo].

* **dziēkavotis**, -ojasi, -ojosi (sl.) *tyčiotis*: Iš kito bēdos nesdziēkavok.

* **garbùiti**, -ùja, -ùjo (hibr.) *keikti, plūsti*: Nenoriu jo i sustikt: šite mane garbùjo.

* **garòdyti**, -ija, -ijo (brus. гарадзіць, rus. городить) *meluoti, pliaukšti*: Garòdija, é praudos nesako.

* **prigaròdyti** *primeluoti*: Taranda daug prigaròdija atejęs.

⁴ Vartojama dvejopai: -ó ir -ójo.

- x gaurōnyti**, -ija, -ijo (l.gawronič) *meluoti*: Utura gražiai, ale daug i gaurōnija.
- gerkséti**, gérksi, -é (-éjo) vaizd. *greitai ir nesuprantamai* (ppr. žydiškai, vokiškai) *kalbéti*: Žydai tik gérksi in turgaus. Ką žydas gérksi – nesuprantu.
- gyvačiúoti**, -iúoja, -iávo vaizd. *vadinti gyvate*: Až ką anas man gyvačiúoja. | refl.: Visu keliu keikés i gyvačiávos.
- x gōnyti**, -ija, -ijo (brus.гоніць) *peikti, smerkti, plūsti*: Tu jo negōnyk šite labai.
- x nugōnyti nupeikti**: Visų mergų nugōnytas bernas.
- gozgóti**, -ója, -ó (-ójo) vaizd. *plepēti*: Ką tu gozgóji, nieko nežinodamas.
- gráusti**, -džia, -dē vaizd. *piktais kalbēti*: Mūs apylinkėj žmonys gráudzia in jo.
- grízyti**, -ija, -ijo vaizd. *jkyriai kartojant kalbēti*: Pričinę ieško, grízija.
- prigrízyti jkyriai prikaišioti**: Prigrízijai tu man ažu šituos pinigus LKŽ.
- gvóti**, -ja, -ó (-jo) vaizd. *plepēti, taukštī*: Gvóji tu, bet gvóji.
- iñti, ìma, ēmē** vaizd. *barti*.
- périmti** vaizd. *išbarti*: Aš jį sustikus do kartą périmsiu.
- kalbēti**, kalba, -é (-éjo) *atmintinai sakyti(maldas)*: Seniau poterius palckai kalbē[jo]. Moma, būdavo, iš pirties eina i poterius kalba až dūsias. Kalbý poterius LKŽ.
- atkalbēti** žr. ažkalbēti: Nuo gyvatės inkandimo atkalbā.
- ažkalbēti burtažodžiais pagydyti**: Kap inkanda kirmélė, tai ažkalbā.
- sukalbēti atmintinai pasakyti (maldas)**: Nusklaupės poterius sukalbé [ja]u.
- kalénti**, -ēna, -ēno vaizd. *jsakmiai sakyti; nuolat kartoti, kalti*: Kalenaū klenaū, kad šite nedaryt.
- ïkalénti** vaizd. *jsakmiai jsakyti, jkalti į galvą*: Inkalenaū, kad žinot.
- prikalénti** vaizd. *jsakmiai prisakyti*: Prikalēno, kad dabot vaiko. Prikalénsiu, i padaris.
- kálti**, kāla, kālo vaizd. *nuolat sakyti, įkalbinéti*: Aš jam kalaū kalaū, ale neima galvon.
- ïkálti**, ïkala, ïkālo vaizd. *jsakmiai jsakyti*: Iš mažų dienų jam šite inkálta. | refl.: Inskālo tą žodį galvon.
- x kamándavoti**, -oja, -o (-ojo) (hibr.) *jsakinéti, tvarkyti*: Diedas nieko nedaro, tik kamándavoja.
- kiaūlini**, -ina, -ino vaizd. *vadinti kiaule, gédinti*: Nereikė kiaūlint žmogus.
- iškiaūlini** vaizd. *išvadinti kiaule, išgédinti*: Nor iškiaūlin tu jį ažu tokį blogą darbą.
- kláusti**, -ia, -é *kreiptis į ką klausiant*: Diedukas sustiko man i kláusia kelio.
- sukláusti pasiteirauti**: Moma suklaūs sūnų i duos žinią.

kliedéti, klíedžia (klíesti), -é (-éjo) *netekus s̄amonēs, kalbēti beprasmius, neturinčius s̄aryšio žodžius; klejoti*: Klíesti žmogus labai sirgdamas. Anas serga, klíesti LKŽ.

nukl̄iesti nukalbēti nebūtus dalykus: Jau Jurgis nukl̄iedžia uturdamas. **kùrti**, -ia, kùré *barti*.

pakùrti, pàkuria, pakùré vaizd. *imti barti, barant sudrausti*: Pakùré kunigas bobą ažu liežiuvius.

* **kùsytı**, -ija, -ijo (l. kusić) *skatinti, įkalbinēti*: Insistojęs kùsijo, kad eičia borties.

* **prikùsytı prikalbēti, prikurstyti**: Prikùsijo visep i daboja, ką darysiu.

* **kvolýti**, -ija, -ijo (sl.) *girti*.

* **iškvolýti išgirti**: Duktė momos paslovýta, tévo iškvolýta.

lakštúoti, -úoja, -ávo vaizd. *meiliai kalbēti*: Kolei tavęs reikia –čiulbuoja lakštúoja.

liépti, -ia, -é *isakyti, raginti*: Liépk neliépk, vis tiek neklausis.

lieti, -ja (lēja), -jo vaizd. *meluoti*: Tu jo nesuprasi, ai praudą sako, ai līeja.

sulieti vaizd. *sumeluoti*: Sakis sakis, é kai kur i suliēs.

liežiuviáuti, -iáuna, -iāvo vaizd. *apkalbēti, apšnekēti*: Kur nepasisuks, te liežiuviáuna.

* **lōjoti**, -oja, -o (-ojo) (l.lajać) *plūsti, koneveikti*: Lōjojo nepadabnais žodžiais. | refl.: Eidamas visu keliu lōjojos.

* **išlōjoti išplūsti, iškoneveikti**: Pirma gražiai uturo, é paskui išlōjo[jo].

lóti, -ja, -jo vaizd. *be reikalo pasakoti, šnekēti, daug plepēti*: Lója lója, é niekas jo neklauso.

* **razlótı (hibr.) daug išpasakoti, išplepēti**: Visiem, ką žino, tą razlója.

marméti, mařma, -é (-éjo) vaizd. 1. *neaiškiai kalbēti, murmēti*: Po nosia vienas sau mařma. Ubagas marmédamas iše[jo]. 2. vaizd. *netikusiai kalbēti, bambēti*: Bobuté in pečiaus mařma poterius.

pamarméti vaizd. *pakalbēti (poterius)*: Pamarméjo ties durim ubagas poterius.

melstis, mel̄džiasi, mel̄dësi *kreiptis maldomis į Dievą, šventuosius; kalbēti maldas*: Mūs diedukas balsiai mełsdavos.

pasimełsti, -džia, pasimeldë *sukalbēti maldas*: Až nebaščikus reikia pasmełst.

melúoti, -úoja, -ávo *s̄amoningai sakyti netiesq*: Melúoja i mazgų nepakavojā. Praudos nežinau, é melúot nenoriu.

išsimelúoti išsisukti melu: Vagis moka išsimelúot.

primelúoti prikalbēti netiesos: Ana man primelāvo, é ašiaino pavierijau.

sumelúoti pasakyti netiesq: Sumelāvo i do ginas.

mýkeléti, -éja, -é (-éjo) vaizd. *mykauti, mykščioti*: Ką tu čia mýkeléji, sakai ažkart.

pamýkeléti vaizd. *pamikčioti*: Pamýkelé[jo] te ką, i nesupratau.

- mýkti**, -ia, -é vaizd. *neaiškiai sakyti, pratarti*: Nenori pasakyti, tai mýkia.
murméti, mürma, -é (-éjo) vaizd. *nepatenkintam kalbéti, niurzgéti*: Nieko nesakyk i nemurmék in jos. Ažpykės visada mürma.
- x **narakóti**, -ója, -ó (-ójo) (brus.наракаць) *priekaištauti, kaltinti, barti*: Naprosnai in manę narakój. Jūs manę nenarakókit LKŽ.
- x **naspikróti**, -ója, -ó (-ójo) (l. sprzykrzyć) *prikaišioti*: Savo namie niekas in tavęs nenaspikrója.
- x **nasrugóti**, -ója, -ó (-ójo) (brus. наругацца) *kalbéti priešiskai, priešingai*: Anas myli nasrugót. Ką nepasakysi, vis nasrugója.
- niūkti**, -ia, -é 1. *kalbéti, šnekéti*: Diedai sustoję niūkia. Čia žmones labai navatnai niūkia LKŽ. Labutienė niūkia i niūkia, é tu klausyk. 2. *mokéti susikalbéti*: Žydaí niūkdavo su vokiečiais.
- išniūkti**, -ia, išniūké 1. *kurj laiką kalbéti, šnekéti*. | refl.: Neišsi-niūksme su Monika, ateina galas abiem. Su svetimu sédés sédés – niekap neišsiniūkia LKŽ. 2. *išpasakoti*: Jam išniūké visa ką.
- paniūkti**, -ia, paniūké 1. *pakalbéti, pašnekéti*: Ana paniūké su manim. | refl.: Man in ją davedé pasniūkt. 2. *papasakoti*: Vincuté man daug ką paniūkia.
- x **razniūkti**, -ia, ràzniūké (hibr.) 1. *išpasakoti*: Ràzniūké, kas man atsitiko. 2. refl. *jsikalbéti*: Kap razsiniūké, tai nebaigia.
- susiniūkti**, -ia, susiniūké *susikalbéti, susitarti*: Su mano marčia sunku susniūkt.
- pāsakoti**, -oja, -o (-ojo) *kalbéti, šnekéti*: Neatsivožijau prie bobom pāsakot.
- x **pītavoti**, -oja, -o (-ojo) (s.l. pytawać) *primygtinai klausinéti, tardyti*: Mokytojas pītavojo visus vaikus.
- x **išpītavoti primygtinai išklausinéti**: Išpītavojo man policijoj i paleidé.
- plepéti**, plēpa, -é (-éjo) vaizd. *tuščiai kalbéti*: Bobos sueję plēpa i plēpa.
- priplepéti**, priplepa, -é (-éjo) vaizd. *tuščiai prikalbéti, pripasakoti, pripliaukštī*: Priuturta, priplepéta visep apie mane.
- plepetóti**, -ója, -ó (-ójo) vaizd. *plepēti, tauškéti*: Plepetó[jo] i plepetó[jo] Pranas perdien.
- pleřpti**, -ia, -é vaizd. *plepēti, pliurpti, taukštī*: Anas pleřpia kap boba.
- x **razpleřpti**, -ia, ràzplerpē (hibr.) vaizd. *išplepēti, ištaukštī*: Kap paklausiau, tai boba visa ką ràzplerpē.
- plēškinti**, -ina, -ino vaizd. *tiesiai sakyti, réžti į akis*.
- išplēškinti* vaizd. *tiesiai pasakyti, išréžti į akis*: Boba, ką žino[jo], išplēškino visiem susrinkime.
- pliōpti**, -ia, -é vaizd. *plepēti*: Vaikščioja i pliopia visiem LKŽ.
- išpliōpti*, -ia, išpliopé vaizd. *išplepēti*: Varusia visa ką išpliōpia da i dädeda. Ana tuoju išpliōps visiem LKŽ.
- x **razsipliōpti**, -ia, razsipliopé (hibr.) vaizd. *išsiplepēti*: Daug ką razsipliopé bobyna.
- plioróti**, -ója, -ó (-ójo) vaizd. *plepēti*: Pliorója kap pliora.

pliūpti, -ia, -é vaizd. *plepēti, taukšti*: Pliūpē iš pūsto pūstan.

plūsti, -ta, plūdo vaizd. *niekus kalbēti, pliaukšti*: Plūsta boba.

išplūsti vaizd. *iškeikti, iškoneveikti*: Ana mane visa gerkle išplūdo LKŽ.

suplūsti vaizd. *sumeluoti*: Ot svietas suplūsta.

prašinēti, -éja, -é (-éjo) *dažnai prašyti*: Prašiné[ja]u prašiné[ja]u, i nenupirkai lenciūgo LKŽ.

prašyti, prāšo, prāsē *kreiptis į ką, norint gauti, pageidaujant, kad ką darytų*: Ką te, kiaule nebūsi - pats neprāsýsi LKŽ. | refl.: Smerties jau Galena prāšos (*nebenori gyventi*) LKŽ.

atprašyti *labai prašant paveikti, kad ko nedarytų*: Atprašiaū žentą, kad šitos uturkos daugiau neuturt.

ažsiprašyti *iš anksto pasiviesti*: Ažsiprāsē daug berniukų, sukapojo du sūriuku (d.) LKŽ.

pravardiniúoti, -iúoja, -iávo *pravardžiuoti*: Jų ūlyčioj tai visi pravardiniúoti LKŽ.

pūškōryti, -ija, -ijo vaizd. *plepēti, taukšti*: Pūškōrija, ką nereikia.

pripūškōryti vaizd. *priplepēti*: Pripūškōrijo pripūškōrijo – klausotis visi.

rairúoti, -úoja, -ávo vaizd. *plepēti, niekus kalbēti*: Rairúoja i[f] rairúoja kai šimto metų senis LKŽ.

išrairúoti vaizd. *iš lēto pasakyti, pakalbēti*: Lauksi lauksi, kolei žodij išrairúoja LKŽ.

raizgōti, -ója, -ó (-ójo) vaizd. 1. *niekus kalbēti*: Raizgója nei šią, nei tą. 2. *kalbēti gerai nemokant svetimos kalbos*: Raizgója lietuviškai maskauka.

xrakùitis, -ùjas, -ùjos (plg. brus. *рахаваца*, 1. rokować się) *kalbētis, ginčytis*: Girdė[ja]u, kap anies rakùjos LKŽ.

rékauti, -auna, -avo *garsiai kalbēti, šaukti, šūkauti*: Insrēkės diedas i rékau-na.

rēkti, -ia, -é 1. *šaukti (ant ko), bartis*: In manęs labai rēkė LKŽ. 2. *dejuoti, aimanuoti, skystis kuo*: Kriūtine rēkia to pradžio.

jisirēkti, -ia, jisirēkė *jisileisti garsiai kalbēti, šaukti, šūkauti*: Insrēkės diedas i rékauna.

nurēkti, -ia, nùrékė 1. *atkalbēti, atginti*: Nùrékė nuo sporto jį LKŽ. 2. *nupeikti*: Pukštulis buvo nùrēktas.

rētúoti, -úoja, -ávo vaizd. *iš reto, létai kalbēti*: Kaiminka rētúoja kap adavakotas.

išrētúoti vaizd. *iš reto pasakyti*: Petrusia kolei išrētuōs, tai nesulauksi.

rézauti, -auna, -avo vaizd. 1. *piktai kalbēti*: Jonas gal réžavo in manę. 2. refl. *bartis, rietis, ginčytis*: Réžaunas abi marčios sueję.

rézti, -ia, -é vaizd. *drąsiai, tiesiai sakyti, drožti*: Ką žino[ja]u, tą réžiau.

išréžti vaizd. *drąsiai, tiesiai išsakyti, išdrožti*: Išréžk tu jai akysan.

r̄ietis, -jasi (r̄jas), -jos i vaizd. *bartis, plūstis*: R̄ejas abu (vyras su žmona) kap šunes.

riñkti, reňka, riňko *apkalbēti*: Anas žmonis riňko, apputurinéjo.

x r̄odiyti, -ija, -ijo (brus. radzīcь, l. radzić) *patarti*: Aš jam gerai r̄odijau, ale neklause.

xatr̄odiyti patarti atvykti, atsiysti: Atr̄odijo in mus kupčius karvei.

xazr̄odiyti patarti ką daryti: Graudenaus, kam tu mane te važiuot ažr̄odijai.

xir̄odiyti žr. atrodyti: Kas čia tau in mus inr̄odijo?

xpar̄odiyti 1. patarti, parekomenduoti: Par̄odyk tu man gerą kraučių.

2. refl. pasitarti, pasikalbēti: Su savo boba visada pasr̄odiju.

xprir̄odiyti žr. parodiyti 1: Kas tau šitą kupčių prir̄odis?

x sur̄odiyti 1. patarti: Sur̄odijo radiją pirkt LKŽ. **2.refl.susitarti, susikalbēti**: Susr̄odijom važiuot Vilniun.

sakinéti, -éja, -é (-éjo) dažnai sakyti: Sakiné[ja]u po kiek kartų—ale neklause.

apsakinéti pasakyti, apsakyti: Visiem apsakiné[jo] — niekas nepirko.

išsisakinéti teisintis: Visep išsisakiné[jo] LKŽ.

x razsakinéti (hibr.) *apsakinéti*: Jam te nér ko razsakinéja.

sakýti, sāko, sākē *kalbēti, šnekéti*: Vienep sāko, kitep daro. Anas ne melagis, visada praudą sāko. Anies šite i sakā. Anas i sakās. **2. tarti**: Latviai po pusei žodžio sāko. **3. liepti**: Tūkstančią kartų sakýk — neklausis.

atsakýti 1.duoti informaciją į klausimą: Nieko neatsākē nei šite, nei šite. **2.duoti neigiamą atsakymą, atmesti, nesutikti**: Ko prašē, to neatsākē. Sausai neatsākē, žadėjo.

ažusakýti iš anksto paliepti, įsakyti: Ažusākē in kataros dienos atvažiuot.

x dasakýti (hibr.) *pasakyti, nurodyti*: Nežinau, te kas dasākē, ką anies samagonką varo.

įsakýti pasakyti, pasakoti: Kas čia jum insākē, kad čia gyvenu? LKŽ.

išsakýti 1. išpasakoti, papasakoti: Išlojos, išsakis, kad šikine uturu.

| refl.: Išsisākē visa ką. **2. refl. prisipažinti, prasitarti**: Neišsisāko, ką anas buvo vogt LKŽ. **3. refl. atsisakyti**: Reikia iš darbo išsisakyt LKŽ. **4. refl. išsiginti**: Išsisakyt niekap negali nuo Stasio, prašo pinigų pažyčyt.

pasakýti 1. pareikšti nuomonę, mintį: Vat pasākē: nei grūsta, nei malta LKŽ. I žodelio nepasakiaū, ē pyksta in manę. **2.papasakoti**: Paklaušai, ką pasakýsiu. Tepasākai ką blogo in manę — nepasakis. **3. pakalbēti, ištarti**: Par mus do kitep pasākai, tada išjuoks LKŽ. Būdavo, prieš tévus i žodelio nepasakai, ē dabar LKŽ. In galio liežiuvio, i negaliu pasakýt. **4. pranešti**: Jos nueita i pasakýta LKŽ. **5. paliepti**: Pasakýk jam, kad tuož ateit[y] LKŽ. **6. nepalankiai kalbēti, peikti, prikišti**: Pasakýsi ką nepatinkama, tai peklą razversi LKŽ.

išpasakýti apsakyti, išpasakoti: Sunku išpasakýt, kap seniau blogai gyvenom. **neišpasakýtai** adv. *labai*: Neišpasakýtai graži merga.

prisakýti 1. *daug prikalbēti*: Ko aš jam neprisakiaū. 2. *paliepti, įsakyti, paskirti ką daryti*: Prisakiaū sūnui, kad ateit i ate[jo].

x razsakýti (hibr.) 1. *pranešti, pagarsinti*: Anas kitą tarnybą turi, mum žmones razsākė LKŽ. 2. *išpasakotū*: Man jo moma visa ką razsākė.

susakýti greit pakalbēti, pasakyti: Susākė navatnai — nesupratau.
sarmātyti, -ija, -ijo gédinti: Sarmātijau sarmātijau savo broļi kap išmany-dama.

skalātyti, -ija, -ijo vaizd. apkalbinēti: Vaikščioja per svietą i skalātija.

apskalātyti vaizd. *apkalbēti*: Apskalātijo nekaltais mergiotę.

įskalātyti vaizd. *prikalbēti (ko blogo), labai apkalbēti*: Inskalātijo, in-lo[jo] in manę.

skáldyti, -o, -ė vaizd. *griežtai kalbēti, réžti (tiesą)*: Skáldo jam akysan.

atskáldyti vaizd. *griežtai, smarkiai atsakyti, atkirsti*: Duktė momai atskáldo labai LKŽ.

x slovýti, -ija, -ijo (brus. *славіць*, l. *slawić*) *garsinti, garbinti*: Mūs kunigelj visi sloviā.

x įslovýti išgarbinti, išgarsinti: Merga visų inslovýta.

x paslovýti išgarsinti, išgirti: Žmogus visoj apylinkėj paslovýtas.

spándezti, -o, -ė vaizd. *šiurkščiai kalbēti, atsakinēti, žerti*: Ką mislija, tuom i spándo.

x spaviedótis, -ójasi, -ójosi (l. *spowiadać*) *per išpažinti sakyti nuodėmes*: Mano seselė myli dažnai spaviedóties.

x išispaviedoti *per išpažinti pasisakyti nuodėmes*: Kai išispavied[oj]au, tai net lengviau pasdarė.

spélioti, -iόja, -iό (-iόjo) bandyti teisingai pasakyti nežinant: Žydas oro ne-spéliója, pakabino pantį varčioj i daboja: jeigu nuo pančio laša — lyja, jeigu pančio nesiregi — rūkas, jeigu pantis apširkšnijęs — labai šalta, jeigu pantis kliba — vėjas.

x spòrytis, -ijasi, -ijosi (rus. *спориться*) *ginčytis*: Anas myli su visais spòryties LKŽ.

x susispòryti susiginčyti: Su kaimynu susispòrijau, i ažpyko.

x sprēcytis, -ijasi, -ijosi (l. *sprzeczać się*) *ginčytis, prieštarauti*: Nenoriu aš su juom daugiau sprēcyties.

svéikinti, -ina, -ino žodžiu reikštī gero linkėjimą, pagarbą: Kam anas svéikint — šitokis nezgadnas.

šaūkti, -ia, -ė 1. *kreiptis, kad grįžtų, ateity, atsilieptų*. | refl.: Šauktėtes, eite valgyt! LKŽ. 2. *vadinti (vardu, pavadinimu, pavarde)*: Dabar manę nešaūkia moma.

apšaūkti, -ia, apšaukė apkalbēti, apjuodinti, apkaltinti: Apšaukė mane sviete negražiai LKŽ.

atšaūkti, -ia, atašaukė 1. *šaukiant sugrąžinti išeinantį ar išėjusį*: Plyšk rékdamas — jau [mirusio] neatšauks LKŽ. 2. *kurį laiką vadinti kokiui vardu*: Pusę vieko atašaukėt mane kitu vardu.

^x dasišaūkti, -ia, dasišaukė (hibr.) *prisišaukti*: Tu jo i bėdoj niekap nedasišauksi.

isišaūkti, -ia, isišaukė *šaukiant ȳsivadinti, ȳsikvesti*: Insišaukė pirkion i pačestujo.

nušaūkti, -ia, nūšaukė *blogai atsiliepti, apkaltinti, apkalbėti*: Kap ką svietas nuniekina, nušaūkia LKŽ.

prisišaūkti, -ia, prisišaukė *pasikvesti*: Kai priseis, tu jo neprisišauksi.

užšaūkti, -ia, ùžšaukė *pasakyti, pranešti*: Užšaukė čia [tą vietą] kap navatnai, kur kunigas mirė.

šauti, šáuna, šávo vaizd. *sakyti*: Šáuna akysan — nedaboj.

atšáuti vaizd. *šiurkščiai, griežtai atsakyti; alkirsti*: Tau atšáuna i tu atšavai.

pašauti vaizd. *šiurkščiai, ȳzeidžiamai pasakyti; prikišti*: Pašávo jam sviete i sarmataj padaré.

šepséti, šepsi, -é (-éjo) vaizd. *neįprastai kalbēti*: Aš lenkų nemyliu, kap šepsi.

pašepešéti, pàšepsi, -é (-éjo) vaizd. *pašnibždēti*: Anas kažin ką pašepešé[jo], i man pasidaré geriau LKŽ.

šiušénti, -ëna, -ëno vaizd. *šníbždēti, kuždēti*: Šiušëna, kad niekas negirdét. In ausių šiušëna.

pašiušénti vaizd. *pašnibždēti, pakuždēti*: Abu pašiušëno in ausių i iše[jo] iš namų LKŽ.

šnèpšterti, -na, -é (-éjo) vaizd. *tyliai pasakyti, pašnibždēti*: Kad nor pusę žodžio šnèpsterėjus išeidama.

šníbždēti, šníbžda, -é (-éjo) vaizd. *tylomis, slaptai kalbēti, šnabždēti, kuždēti*: Šníbžda po savim.

švepetotí, -ója, -ó (-ójo) vaizd. *neaiškiai šnekéti, plepēti*: Girtas švepetója nei šią, nei tą.

švóti, -ja, -ó (-jo) vaizd. *tauzyti, pliaukšti; meluoti*: Nešvoj nešvoj kai švojus! LKŽ. Švója kap švolys.

nušvóti vaizd. *pameluoti*: Ana kap kiek ką i nušvója LKŽ.

prišvóti vaizd. *primeluoti*: Grjžo iš turgaus, tai prišvójo.

sušvóti vaizd. *sumeluoti*: Bobos dažnai kap ką sušvója.

taleskúoti, -úoja, -ávo vaizd. *plepēti, taukšti*: Myli daug taleskúot.

ištaleskúoti vaizd. *išplepēti*: Neiškentė, ištaleeskāvo, ką žinojo.

^x talkùuti, -ùja, -ùjo (rus. толковать) *šnekéti, tarti, svarstyti*: Su dukteria talkùja susédę LKŽ.

* pasitalkùuti *pasišnekéti, pasitarti*: Eisiu ūlycion pastalkùit.

susitalkùuti *susikalbēti, susitarti*: Negalé[ja]u su juom sustalkùit.

tārauti, -auna, -avo létai kalbēti, šnekéti, pasakoti: Tu nedabok jo, kad gražiai tārauna LKŽ.

ištārauti *iškalbēti, išpasakoti*: Ištāravo, kap buvo, visa ką LKŽ.

tarýti, tāro, tārė žodžiaiš reikšti mintis, *sakyti, kalbēti*.

ištarýti žodžiaiš *isreikšti, pasakyti, pratarti*: Žodžio ištarýt škadujo.

patarýti *pasakyti, ištarti*: Tik vienas patāro tokį žodį LKŽ.

sutarýti sutarti: Žodžiai sutarýta, žiedai sumainyta (d.).

tarméti, tařma, -é (-éjo) vaizd. šnekéti, plepēti, marméti: Berniukas tařma i tařma. Važiuojam turgun i tařmam.

tárti, taria, tārē sakyti, kalbēti: Šite tāriant.

ažtárti, ažütaria, ažütaré žodžiaiš užstoti, ginti: Vis žodj ažütaria až momą sūnus. Dievereli, broluželi, ažtárk tu žodelj (d.) LKŽ.

ištárti, ištaria, ištare 1. balsu pasakyti: Žodj ištare – tada negerai.

2. refl. netyčia, nenoromis pasakyti: Prie svetimam neišsitárk žodžio.

pratárti, pràtaria, pràtaré pasakyti, ištarti: Nepràtaré cielus metus in man [taip buvo užpykus].

^x **tiěsyti, -ija, -ijo (sl.) guosti:** Tiěsyti manęs nereikia.

^x **patiěsyti pamaloninti pažadu:** Patiěsysi – nesugriešysi.

x tlumōčyti, -ija, -ijo (l. tlumaczyć) aiškinti.

^x **ištłumōčyti išaiškinti:** Ištłumōcijau kap kas daryt.

tulénti, -éna, -éno vaizd. meiliai kalbēti: Ana su kaiminkom tulēna, é in mūs neuždaboya.

jutlénti vaizd. *jkalbēti, jtitkinti:* Jam šite intulēno in ausių.

tvérți, tvēria, tvére vaizd. plepēti, niekus taukšti: Ką anas tvēria, neklausyk.

tvoróti, -ója, -ó (-ójo) vaizd. kalbēti niekus, plepēti, taukšti nesąmones: Anas šite tvorójo, tik aš nepaturojau.

x uturinéti, -éja, -éjo

^x **aputurinéti apkalbinéti:** Anas aputurinéjo.

x ùturti, -a, -o (brus. гутаріць) kalbēti: Yr kas ùtura, nér kam klausuo LKŽ.

Momos žodžius ùturu. Tankiosios ùtura. Ùtura balsiai. Žvangiai ùtura. Ùtura kap sapnuoja. | refl.: Utur kole ùturas.

apùturti 1. apkalbēti: Susrinkę bobos apùturo kaiminką. **2. kalbant nurungti:** Jo niekas neapùturs.

^x **atùturti pasakyti:** Tik neatùturk niekam, ką sakiau.

^x **ažùturti užkalbēti:** Aš ją ažùtursiu (*kalbédamas sudominsiu*).

^x **daùturti 1. iki galu viska pasakyti:** Jonas utura nedauktura. **2. pakalbēti, jtitkinti:** Do daùturo, kad ką duočia.

^x **jùturti 1. jkalbēti:** Tu jai nieko neinùtursi. | refl.: Bijo labiau insiùturt. **2. refl. įsiteikti kalba:** Kas moka insiùturt, tas i apgauna LKŽ.

^x **išùturti 1. iškalbēti:** Kunigui visa ką išùtura. | refl.: Abudeinos išiùturom atsisédę LKŽ. **2. galēti kalbēti:** Ažsikirto i neišùtura nieko LKŽ.

^x **nuùturti 1. pakalbēti:** Nuùturo, tep i liko. Vakar šite i nuùturom.

2. neprotinai ką pasakyti, nukalbēti: Nenuùtura Levosia niekur. **3. refl. įšsiteisinti:** Anas blogai padaręs vis nusiùtura.

^x **paùturti 1. pakalbēti:** Visgi bobom reikia kas paùturt LKŽ. | refl.: Atsisédo, pasiùturo i nue[jo]. Pasiùturdamos ate[jo]. **2. papasakoti:** Aš nereiką paùtura LKŽ.

^x **péruturti persakyti:** Tu jam nepérutursi, sarmatysies. Péruturo šią uturką LKŽ.

^x **praūturti** 1. *prakalbēti, prašnekēti*: Praejo i nepraūturo. Žodžio gero nepraūturo. 2. refl. *prasitarti*: Pats prasiūturo diedas. Bijau, kad ko neprasiūtūrčia.

^x **priūturti** *daug prikalbēti, pripasakoti*: Bobos visep priūtura: negimusj gimdo, nemirusj kavoja. Momai priūturo visep in manę LKŽ.

^x **raziūturti** (<razsiuturti) (hibr.) *išpasakoti*: Ana kai tik ką sužino, tai visada raziūtura. | refl.: Žodis po žodžio i razsiūturom.

^x **suūturti** 1. *trumpai sušnekti*: Tris žodžius suūturo i suprasi, kas per žmogus. Nér su kuom suūtura. 2. *susikalbēti, susitarti*: Suūturom važiuot Vilniun. Ažmokēsiu, kiek suūturga LKŽ. | refl.: Jau buvo suūturga. 3. refl. *galéli susikalbēti*: Žydaukos susiūturdavo su niemčiais.

4. *prašneksti, prabilti*: Kad é nesuūturt špetnai.

vanóti, -ója, -ó (-ójo) vaizd. 1. *barti, vainoti*: Aš jà van[oj]au ažu tokius dabus. 2. *vadinti, pravardžiuoti*: Kas kitą durnium vanója – pats durnas LKŽ K.

veblúoti, -úoja, -ávo vaizd. *šnekēti ne visai gerai mokant*: Jau ir mano dukrelė pradeda veblúot LKŽ K.

velniúoti, -iúoja, -iávo *vadinti velniu*: Ima gražiai uturdamas, ataduoda velniúodamas LKŽ K. | refl.: Nesvelniúok, neskeik!

zýzti, -ia, -é (-éjo) vaizd. *įkyriai, verkšlenant prašyti*: Vaikas zýzia i zýzia.

zurzéti, zùrza, -é (-éjo) vaizd. *verkšlenti, dejuoti, bambéti, būti nepatenkin-tam*: Nustok zurzéjes, tavo ašaros dangun neina LKŽ K.

išzurzéti vaizd. *verkšlenant išprašyti*: Dél to išzurzéjau, suknelę nuspirkau LKŽ K.

žadéti, žāda, -é (-éjo) *burtais gydyti, užkalbēti, burti*: Tik ana moka žadé.

ažužadéti, ažùžada, -é (-éjo) *užburti, užkalbēti*: Šito duona ažužadéta, navalgyk.

žébúoti, -úoja, -ávo vaizd. *prašneksti, prabilti*: Dabar tau nereikia i žébúot LKŽ K. Žyduosan pakliuvus, bijau i žébúot.

žéerti, žéria, žéré vaizd. *šiurkščiai kalbēti, rēžti*: Jozupas žéria visa ką akysan.

išžérti, išžeria, išžéré vaizd. *šiurkščiai išsakyti*: Nuejés išžériaus, kas in širdies, i atejau.

žióbterti, -ia, -é (-éjo) vaizd. *prašneksti, prasitarti*: I nežióbterk, žióbterčia – primušt. Ana būdavo i nežióbteria prieš jà. Moma bijo i žióbtert. Numiré i nežióbteré[jo].

žósti, -ta, žódo *netyčia, nenoromis sakyti*.

išsižósti *netyčia išsitarti*: Mykolas išsižódo šite.

prasižósti *netyčia prasitarti*: Prasižódo i aptilo.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

J u š k a A. 1922: *Литовский словарь А. Юшкевича с толкованием слов на русском и польском языках, выпуск третий*, Петроград.

L y b e r i s A. 1980: *Sinonimų žodynai*, Vilnius.

LKŽ – *Lietuvių kalbos žodynai* 3–16, Vilnius, 1956–1995; II leid. 1–2, 1968–1969.

- LKŽ K — Lietuvių kalbos žodyno kartoteka.
- O t r ę b s k i J. 1932: *Wschodniolitewskie narzecze twereckie 3*, Zapożyczenia słowiańskie, Kraków.
- P a u l a u s k a s J. 1987: *Sisteminis lietuvių kalbos žodynus*, Vilnius.
- Z i n k e v i č i u s Z. 1966: *Lietuvių dialektologija*, Vilnius.